

KHÓ KHĂN TÂM LÝ TRONG GIAO TIẾP CỦA TRẺ LỚP 1 Ở HAI TRƯỜNG TIỂU HỌC TỈNH SƠN LA

Vũ Ngọc Hà
Viện Tâm lý học.
Lê Thị Thu Hà
Đại học Tây Bắc.

1. Đặt vấn đề

Bước vào lớp 1, trẻ phải thiết lập các mối quan hệ mới: quan hệ thầy - trò với tính chất nghiêm túc, với sự kiểm tra đánh giá thường xuyên, chặt chẽ; quan hệ bạn bè với sự phối hợp cao trong những hoạt động chung. Như vậy, cùng với khó khăn trong hoạt động học tập, khó khăn trong giao tiếp là có thực và gây trở ngại trong quá trình giao tiếp của trẻ. Do đó, chúng tôi đã tìm hiểu khó khăn tâm lý trong giao tiếp của học sinh lớp 1 và trên cơ sở đó đề xuất một số biện pháp tháo gỡ khó khăn nhằm nâng cao hiệu quả giao tiếp cho học sinh lớp 1.

2. Phương pháp và khách thể nghiên cứu

Chúng tôi sử dụng các phương pháp nghiên cứu như phỏng vấn bằng bảng hỏi, quan sát, điều tra viết, thực nghiệm, toán thống kê xử lý kết quả nghiên cứu v.v..., trong đó phương pháp *phỏng vấn bằng bảng hỏi* là phương pháp chủ yếu. Vì trẻ lớp 1 chưa tự làm được phiếu, cho nên chúng tôi tiến hành phỏng vấn trực tiếp từng học sinh theo các câu hỏi trong phiếu. Các phương án trả lời được cho điểm theo mức 3 - 2 - 1 tương ứng với mức độ "Thường xuyên", "Đôi khi", "Không bao giờ".

Khách thể nghiên cứu là 42 học sinh lớp 1 thuộc hai trường tiểu học Chiềng Lê và tiểu học Hua La thị xã Sơn La và 30 giáo viên tiểu học thuộc 2 trường trên.

3. Kết quả nghiên cứu

3.1. Khó khăn tâm lý trong giao tiếp của học sinh lớp 1 theo đánh giá của học sinh

Khó khăn tâm lý trong giao tiếp là toàn bộ những đặc điểm tâm lý cá nhân và kiểu hành vi ứng xử không phù hợp với nội dung, đối tượng và hoàn cảnh giao tiếp.

Bảng 1: Khó khăn tâm lý trong giao tiếp của học sinh lớp 1
(Theo đánh giá của học sinh)

T T	Mức độ Khó khăn	Thường xuyên		Thỉnh thoảng		Không bao giờ		Σ	$\bar{X}$	TB
		SL	%	SL	%	SL	%			
1	Lo lắng, sợ hãi khi tiếp xúc với giáo viên.	14	33,3	16	38,1	12	28,6	86	2,05	7
2	Sợ mắc khuyết điểm.	10	23,81	25	59,52	12	28,6	92	2,19	4
3	Lúng túng, ngượng ngịu khi tiếp xúc với giáo viên.	28	66,67	13	30,95	1	2,38	111	2,64	1
4	Khó hiểu lời nói của giáo viên.	21	50	17	40,48	4	9,52	101	2,4	3
5	Không dám tiếp xúc với giáo viên.	20	47,62	20	47,62	2	4,76	102	2,42	2
6	Ngôn ngữ không lưu loát khi giao tiếp.	18	42,86	17	40,48	7	16,67	95	2,26	6
7	Khó làm quen với bạn mới.	9	21,43	16	38,1	17	40,48	76	1,81	8
8	Trẻ đóng vai trò và nghĩa vụ mới trong gia đình.	7	16,67	19	45,24	16	38,1	75	1,79	9
9	Căng thẳng, sợ sệt trong quan hệ với bố mẹ.	15	35,71	24	57,14	3	7,14	96	2,29	5

Nhìn vào bảng 1 ta thấy, khó khăn tâm lý của học sinh lớp 1 rất đa dạng và không đồng đều nhau, xếp theo hệ thống thứ bậc! Có những khó khăn luôn diễn ra, có những khó khăn thỉnh thoảng mới diễn ra. Mức độ cụ thể của các khó khăn là:

- Khó khăn "Lúng túng, ngượng ngịu khi tiếp xúc với giáo viên" xếp thứ bậc nhất ($\bar{X} = 2,64$). Để tìm hiểu khó khăn này ở học sinh chúng tôi đưa ra câu hỏi: "Khi đang đi trên đường mà bất chợt gặp cô giáo thì con cảm thấy như thế nào?" Có 66,67% số học sinh trả lời là "lúng túng", có 30,95% trả lời là "hơi lúng túng", chỉ có 2,38% trả lời là "không lúng túng". Có lẽ trẻ có tâm lý này là vì trẻ luôn giữ khoảng cách với cô giáo, hơn nữa, có thể là do một vài trẻ em chưa tạo cho mình thói quen chào hỏi người lớn, đặc biệt là cô giáo trong những tình huống bất ngờ, không phải là ở trên lớp hay ở trường. Tâm lý này có

ở trẻ có thể bởi vì trẻ luôn cảm thấy không tự tin mà thường rất ngại trong những tình huống như vậy.

- Xếp ở vị trí cuối cùng trong số 9 khó khăn là "Trẻ phải đóng vai trò và nghĩa vụ mới trong gia đình" ($\bar{X} = 1,79$), thể hiện khó khăn trong quan hệ với bố mẹ.

3.2. Biểu hiện của khó khăn tâm lý trong giao tiếp của học sinh lớp 1 theo đánh giá của giáo viên

Bảng 2: Biểu hiện của khó khăn tâm lý trong giao tiếp của học sinh lớp 1 (Theo đánh giá của giáo viên)

TT	Biểu hiện	Mức độ	Σ	$\bar{X}$	TB
1	Lo lắng, sợ hãi khi tiếp xúc với giáo viên.		48	1,6	8
2	Sợ mắc khuyết điểm.		79	2,63	1
3	Không dám bảo vệ cô về khuyết điểm của mình.		72	2,4	2
4	Không hiểu hết lời cô khi cô giảng bài hoặc cô giao nhiệm vụ.		64	2,13	3
5	Coi giáo viên là "thần tượng", khó gần.		56	1,87	7
6	Khó nói khi muốn thắc mắc với cô giáo một điều gì đó.		64	2,13	3
7	Giờ chơi thường ngồi trong lớp hoặc chơi một mình, không có bạn cùng chơi.		4459	1,47	9
8	Lo lắng sợ sệt khi không thực hiện được những nghĩa vụ mới trong gia đình.		62	1,97	6
9	Rất ngại kể cho bố mẹ nghe về bạn, về cô hoặc những gì xảy ra ở lớp ở trường hàng ngày.			2,07	5

Khó khăn tâm lý trong giao tiếp của học sinh lớp 1 được biểu hiện ở các mối quan hệ, với nhiều đối tượng giao tiếp, mỗi biểu hiện có tần số xuất hiện khác nhau và xếp theo hệ thống thứ bậc. Cụ thể qua bảng 2 chúng ta thấy:

- Những biểu hiện thường thấy nhất ở học sinh lớp 1 là những biểu hiện của sự "Sợ mắc khuyết điểm" của trẻ như "Thiếu tự tin khi trả lời câu hỏi của giáo viên".

Những biểu hiện của khó khăn trong giao tiếp với bạn bè như "Giờ chơi ngồi trong lớp hoặc chơi một mình, không có bạn cùng chơi" được giáo viên xếp ở vị trí cuối cùng - thứ 9 ($\bar{X} = 1,47$), chỉ có 3,33% số giáo viên cho rằng học sinh thường xuyên gặp khó khăn trong quan hệ với bạn bè, 30% cho là thỉnh thoảng" và 66,67% cho là học sinh không gặp khó khăn này. Đa số giáo viên cho rằng các biểu hiện có ít bạn, giờ chơi thường chơi trong lớp hoặc chơi một mình hầu như là không có ở học sinh lớp 1.

3.3. Nguyên nhân dẫn đến khó khăn tâm lý trong giao tiếp của học sinh lớp 1

3.3.1. Nguyên nhân chủ quan

Bảng 3: Nguyên nhân chủ quan dẫn đến khó khăn tâm lý trong giao tiếp của học sinh lớp 1
(Theo đánh giá của giáo viên)

T T	Mức độ ảnh hưởng Nguyên nhân	Nhiều		Ít		Không có		Σ	$\bar{X}$	TB
		SL	%	SL	%	SL	%			
1	Trẻ chưa hiểu rõ về cô giáo, bạn bè.	7	23,33	17	56,57	6	20	61	2,03	3
2	Do tính cách của trẻ (sống khép kín, không cởi mở).	4	13,33	19	63,33	7	23,33	57	1,9	5
3	Do khả năng ngôn ngữ của trẻ còn hạn chế.	20	66,67	7	23,33	3	10	77	2,75	1
4	Trẻ không được chuẩn bị tâm lý sẵn sàng đến trường.	4	13,33	10	33,33	16	53,33	48	1,6	8
5	Trẻ luôn sợ mắc khuyết điểm.	13	43,33	10	33,33	7	23,33	66	2,2	2
6	Trẻ được quan tâm chiều chuộng quá mức.	3	10	17	56,67	10	33,33	53	1,77	6
7	Trẻ được chuẩn bị quá kỹ trước khi đến trường.	3	10	17	56,67	10	33,33	53	1,77	6
8	Do trẻ mắc một số bệnh bẩm sinh.	6	20	19	63,33	5	16,67	61	2,03	3
9	Trẻ chưa đủ tuổi đến trường.	4	13,33	8	26,67	18	60	46	1,53	9

Những nguyên nhân chủ quan nêu trên được giáo viên đánh giá ở thứ bậc khác nhau. Ví dụ:

- Nguyên nhân "*Khả năng ngôn ngữ của trẻ còn hạn chế*" được xếp bậc cao nhất 1/9 với $\bar{X} = 2,57$. Trong số 30 giáo viên được hỏi có 66,67% cho rằng đây là nguyên nhân ảnh hưởng nhiều; 23,33% cho là ít ảnh hưởng và 10% cho là không ảnh hưởng.

- Nguyên nhân "*Trẻ chưa đủ tuổi đến trường*" xếp ở vị trí cuối cùng - thứ 9 với $\bar{X} = 1,53$. Theo các giáo viên thì độ tuổi cũng có ảnh hưởng tới việc giao tiếp của trẻ lớp 1 nhưng không nhiều. Để trẻ vào được lớp 1, các em cần có sự chín muồi cả về tâm lý và sinh lý. Học sinh lớp 1 chỉ cần hơn nhau vài ba tháng cũng có sự khác biệt giữa học sinh này với học sinh khác. Song ở đây, có nhiều giáo viên cho rằng: Nếu xét đến tuổi thì có một số học sinh còn thừa tuổi chứ không phải là chưa đủ tuổi đến trường.

3.3.2. Nguyên nhân khách quan

Bảng 4: Nguyên nhân khách quan dẫn đến khó khăn giao tiếp của học sinh lớp 1

(Theo đánh giá của giáo viên)

TT	Mức độ ảnh hưởng Nguyên nhân	Nhiều		Ít		Không có		Σ	$\bar{X}$	TB
		SL	%	SL	%	SL	%			
1	Ít có hoạt động chung giữa giáo viên và học sinh.	9	30	17	56,67	4	13,33	65	2,17	9
2	Thời gian ngoài giờ học quá ngắn.	12	40	16	53,33	2	6,67	70	2,33	5
3	Giáo viên chưa tạo cơ hội kết bạn cho học sinh.	10	33,33	15	50	5	16,67	65	2,17	9
4	Giáo viên ít động viên khuyến khích các em.	20	66,67	6	20	4	13,33	76	2,53	1
5	Giáo viên trò chuyện với học sinh quá ít.	19	63,33	6	20	5	16,67	74	2,47	2
6	Giáo viên kiểm tra, đánh giá nội dung công việc của trẻ chưa phù hợp.	15	50	12	40	3	10	72	2,4	4
7	Giáo viên diễn đạt khó hiểu (khi giảng bài, khi nói chuyện).	13	43,33	13	43,33	4	13,33	69	2,3	6
8	Giáo viên đối xử với mọi học sinh chưa thực sự công bằng	13	43,33	12	40	5	16,67	68	2,27	7
9	Giáo viên giao nhiệm vụ cho học sinh chưa thực sự công bằng.	9	30	15	50	6	20	63	2,1	13
10	Các bạn khác không thích chơi cùng trẻ.	1	3,33	16	53,33	13	43,33	48	1,6	15
11	Gia đình quá nuông chiều trẻ.	5	16,67	20	66,67	5	16,67	60	2	11
12	Gia đình quá nghiêm khắc đối với trẻ.	1	3,33	22	73,33	7	23,33	54	1,8	14
13	Gia đình quá thờ ơ, bỏ mặc trẻ.	10	33,33	14	46,67	6	20	64	2,13	12
14	Gia đình chưa hiểu rõ nhu cầu giao tiếp của trẻ.	16	53,33	11	36,67	3	10	73	2,43	3
15	Môi trường gia đình không thuận lợi.	14	46,67	10	33,33	6	20	68	2,27	7

- Xếp thứ nhất là nguyên nhân "Giáo viên ít động viên, khuyến khích các em" với $\bar{X} = 2,53$. Có tới 66,67% số giáo viên được hỏi cho rằng nguyên nhân này gây nhiều khó khăn cho trẻ; 20% cho rằng ít gây khó khăn và 13,33% cho là không gây khó khăn.

Học sinh tiểu học, nhất là học sinh lớp 1 đều thích được cô giáo khen ngợi, biểu dương. Nếu cách thức và thái độ của giáo viên cứ "bình thường" thậm chí không phù hợp như quát mắng trẻ, giễu cợt, nêu gương xấu để học sinh khác chê cười trẻ... thì sẽ rất dễ gây nên ở trẻ trạng thái tâm lý như không có hứng thú học tập, sợ cô giáo, sợ đến trường.

- Đứng ở vị trí cuối cùng là nguyên nhân "*Các bạn khác không thích chơi cùng trẻ*" - xếp thứ 15 với $\bar{X} = 1,6$. Các giáo viên đều cho rằng học sinh lớp 1 rất hồn nhiên, ngây thơ, nên các em có thể dễ giận nhau nhưng cũng rất nhanh lành lành với nhau. Chính vì vậy các em dễ hoà đồng và chơi với nhau rất vui vẻ.

Kết luận

Học sinh lớp 1 còn gặp nhiều khó khăn tâm lý trong giao tiếp. Những khó khăn này có mức độ và thứ bậc không đều nhau. Trong đó giao tiếp với thầy, cô trẻ gặp nhiều khó khăn nhất.

Khó khăn tâm lý trong giao tiếp của học sinh lớp 1 do nhiều nguyên nhân chủ quan và khách quan gây nên.

Để tháo gỡ được khó khăn tâm lý cho trẻ trong giao tiếp rất cần sự phối hợp chặt chẽ giữa gia đình, nhà trường và xã hội. Các lực lượng này cần luôn động viên, khuyến khích trẻ, tạo cho trẻ tâm lý được tôn trọng, yêu thương, quan tâm đúng mức tới nhu cầu giao tiếp vui chơi của các em, tạo ra những khu vui chơi, giải trí để trẻ có điều kiện mở rộng giao lưu với môi trường bên ngoài.